

İslamofobi Üzerine Söyleşi

Mehmet Ali KIRMAN*

Erol ERKAN*

E. Erkan: İslamofobi kavramı, 1980'lerde ortaya çıkmış yeni bir kavram ve haliyle farklı şekillerde tanımlanıyor. Siz bu kavramı nasıl tanımlıyorsunuz ve toplumbilimsel açıdan nasıl değerlendiriyorsunuz?

M. Kirman: İslamofobi iki ayrı kavramdan oluşmaktadır: İslam ve fobi. İslam barış anlamına gelen “silm” kökünden türetilmiş bir kelime olmakla birlikte kavram olarak 610 yılında Hz. Muhammed’e gönderilmiş dinin adıdır. Aslında Hz. Adem’den Hz. Muhammed’e kadar bütün peygamberlere gönderilmiş dinlerin ortak adı olarak da ifade edilebilir. Fobi (phobia) ise köken itibariyle Grekçe bir kelime olup, Yunan mitolojisinde “dehşet tanrısı” olan Phobos’tan geldiği bilinmektedir. Şu halde İslamofobi kelime olarak “İslam korkusu” anlamına gelmektedir. Ancak kavram olarak ise, en genel anlamda, Batı dünyasında görülen İslam ve Müslümanlara karşı duyulan “*irrasyonel*” bir korku ve fobi olarak tanımlanabilir. Burada irrasyonel kelimesinin altını kalın bir çizgiyle çizmek gerekir. Zira korku, normal şartlarda akıl ve mantıkla anlaşılabilen öznel bir içermektedir. Hatta öyle ki bu korku, İslam’dan ve Müslümanlardan korkma, ürkme, çekinme ve hoşlanmama şeklinde iken, zamanla evrilerek somutlaşma sürecine girmiş; irrasyonel bir korkudan, fobiden kaynaklanan çeşitli söylem, tutum ve tavırlar bütününden oluşan bir olguya dönüşmüştür. İslamofobi, artık, bir yazımda da ifade ettiğim gibi, İslam korkusuna dayalı Müslüman karşıtlığını, ayrımcılığını ve düşmanlığını ifade eden bir kavrama dönüşmüştür. Şu halde artık İslamofobinin adının doğru konması gerekmektedir. İslamofobi olgusunu daha doğru tanımlamak için “İslam korkusu” yerine “anti-İslamizm”, yani “İslam karşıtlığı” veya daha açığı “İslam düşmanlığı” demek gerekmektedir. Zira İslamofobik tutum ve davranışlar sergilenmesinin görünür sebebi olarak İslam fundamentalizmi veya radikal İslamcı akımlar gösterilse de, asıl amacının İslam’ın bizzat kendisi olduğu açıktır¹. Bu son ifademizde yanlış anlamaya meydan vermemek adına hemen belirtilmesi gereken bir husus, İslam’ı bir din olarak kabul etmenin ötesinde siyasi bir ideoloji olarak anlayan söz konusu radikal ve fundamentalist hareketleri tecviz ettiğimiz anlamı çıkarılmamalıdır.

* Prof. Dr., Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

* Yrd. Doç. Dr., Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi.

¹ Bkz, M. Ali Kirman, “İslamofobinin Korkudan Düşmanlığa”, içinde: *Günümüz İslam Toplulukları ve Problemleri*, Akademi Titez Yayınları, İstanbul 2015, s. 91-112.

Meseleye sosyal bilimler açısından bakıldığında şunlar söylenebilir. Daha ziyade psikolojik olduğu düşünülen İslam ve Müslüman korkusunun arka planında çok daha köklü sosyolojik bir temelinin de olduğu bilinmektedir. Nitekim bu konuda psikolojik ve sosyolojik araştırmalar yapılmıştır ve halen de yapılmaktadır. Ancak İslamofobi yeni ve küresel bir olguyu ve sorunu nitelenmek üzere dünya literatürüne yakın zamanda, son otuz yılda sokulmuş kavram olarak bilirse de buna iki yönden itiraz edilebilir. İlk itiraz, bu olgu veya sorun kendiliğinden mi ortaya çıktı yoksa suni olarak mı üretildi sorusu etrafında odaklanır. İkincisi, bu olgu veya sorun yeni olmayıp kökleri çok daha geriye doğru götürülebilir. Meselenin çoğu zaman ihmal edilen, gözden kaçırılan bu yönünün de sosyal bilimler açısından özellikle ele alınıp araştırılması gerekmektedir.

E. Erkan: İslamofobi gibi bir kavramın üretilmesinde gerek Müslümanlar ve gerekse de Batı dünyası açısından ne gibi faktör ve süreçlerin etkili olduğunu düşünüyorsunuz?

M. Kirman: Az önce ikimizin de vurguladığı gibi, İslamofobi üretilmiştir, bir üretilimdir. Ancak her üretim gibi bunun da bir takım sebeplerinden söz edilebilir. Bir diğer ifadeyle, ötekine yönelik algılamalar, önyargılar, korkular, kaygılar, endişeler ve takıntılar birden ortaya çıkmadığı gibi kuşkusuz sebepsiz de değildir. Dolayısıyla Batı dünyasında görülen İslamofobi öznel bir durum gibi görünmekle birlikte sosyal, siyasal, kültürel, tarihî ve dinî vb. olmak üzere çok çeşitli köklerden beslenmektedir.

Son derece tarafsız bir bilimsel üslupla kaleme aldığım ve dolayısıyla çok geniş kesimden referans gösterilen bir yazımda² da ifade ettiğim gibi, İslamofobi olgusuna yol açan faktörler ve süreçler üzerine düşünüldüğünde bunların iki ana çizgide toplanması mümkündür. Bunlardan ilki Batılılardan kaynaklanan, İslam'ın kendisinden değil de algılanmasından kaynaklanan, yani İslam'dan ve Müslümanlardan bağımsız gelişen 'Batılı', 'dışsal' sebepler. İkincisi ise Müslümanların bizzat kendisinden kaynaklanan 'Doğulu', 'içsel' sebepler. Batılılardan kaynaklanan sebepler arasında İslam-Hristiyanlık karşılaşmaları, Batılıların kolektif hafızası veya bagajı, Batı'da İslam imajı, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, ayrımcılık, oryantalizm, medya ve siyaset, Batıda İslam'ın görünürlüğü, Batılı toplumların yaşadığı kimlik sorunu vb. sayılabilir. Müslümanlardan kaynaklanan sebepler arasında ise, Batılıların kendi dışındaki toplumların dil ve kültürlerine olan ilgisine karşı Müslümanların ilgisizliği ve dolayısıyla iletişim ve/veya iletişimsizlik sorunu, uzun zaman Batı toplumlarında yaşamalarına rağmen örgütlenmek ve örgütlü bir toplum olarak kendilerini temsil konusunda gösterilen ilgisizlik ve isteksizlik sorunu zikredilebilir. Anlaşılan İslamofobi konusunda Müslümanlar çok da masum sayılmazlar.

² M. Ali Kirman, "İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?", İslami Araştırmalar Dergisi, 2010, c. 21, s. 1.

E. Erkan: Beşerî bilimler açısından değerlendirdiğinizde, İslamofobi kavramının kısıtları ve avantajları nelerdir? Kavramın kısıtları ve avantajları düşünüldüğünde siz bu kavramın kullanılmasına taraftar mısınız veya yerine bir kavram tavsiye eder misiniz?

M. Kirman: Daha önce bahsettiğimiz gibi bu kavram artık masumiyetini, masum bir korku durumunu niteleme özelliğini yitirmiştir. İslam korkusu değil artık İslam karşıtlığına, hatta düşmanlığına dönüşmüştür. Altı çizilerek belirtilmesi gerekir ki, İslamofobi usturuplu bir biçimde üretilmiş bir projedir. Artık bilimsel bir kavram veya gerçekmiş gibi düşünmemek gerekir. Bilindiği gibi John Esposito İslami terör konusunda kitabına da isim olarak verdiği *The Islamic Threat: Myth or Reality*, yani *İslam tehdidi bir mit mi yoksa gerçek mi?* sorusunu sorar. Aynı mantıktan hareketle, İslamofobi meselesinin de gerçek olmadığını, bir mit, bir efsane veya suni olarak üretilmiş sanal bir gündem olduğu ifade edilebilir. Burada altı çizilmesi gereken husus, bu meseleyi tartışırken bile çok dikkat edilmesi gerekmektedir. Zira kavramlar doğru ve yerinde kullanılmalıdır. Söz gelimi “İslam korkusu sanal bir gerçekliktir” demek bile meselenin gerçeklik boyutu olduğu yönünde yanlış çağrışımlar yapabilir. Dolayısıyla usturuplu bir biçimde üretilmiş olan bu kavramı Müslümanlar bile kullansa, Batı insanında tarihi kökleri olan olumsuz İslam algısı bir anlamda somutlaşmış olmaktadır. *Bu konuda ne yapılabilir?* sorusu etrafında söylenebilecek bir hususu yeri geldiği için burada da belirtmek yararlı olacaktır. İslam ve Müslümanları şiddet, terör, korku, nefret, öteki gibi kavramlarla birlikte ele alan çalışmalardan çok daha fazlasını üretmek, yazmak, yayınlamak gerekmektedir. Söz gelimi “İslamofilia”, İslam sevgisi veya “İslam ve Biyofilia” yani İslam ve canlı sevgisi başlıklı veya konulu çalışmalar yapılabilir.

E. Erkan: İslam ile fobi kavramının yan yana getirilmesiyle bir şekilde İslam'ın öteki ile çoğulcu bir anlayış çerçevesinde barış ve huzur içinde yaşamayı öngören bir din olduğuna itiraz ediliyor. Diğer açıdan 1,5 milyardan fazla inananı olan bir dinin, günlük hayattaki farklılıkları görmezden gelinerek ve İslam tek bir yorum biçimine indirgenerek özcü bir tanıımı yapılıyor. Tüm bunları bir sosyolog olarak siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

M. Kirman: Böyle değerlendirmeler yapılıyor. Doğrudur. Bu tür değerlendirmelerin İslam'ı ve Müslümanları homojen, yani türdeş ele almasına itiraz ediliyor. Dolayısıyla “Müslümanlar arasında korku ve nefret uyandıran tipler olabilir ama bunlar geneli temsil etmez, çünkü çoğunluk öyle değil” demek isteniyor. Ancak aynı mantıkla ıskalanmaması gereken bir husus da Batının homojen olmadığıdır. Bugün Batı neresi, kıta Avrupası mı yoksa Kuzey Amerika mı veya Batılı denilince kimler kastediliyor vb. sorular cevap beklemektedir. Şunu demek istiyorum: Bir özeleştirme yapmalıyız. Eleştirdiğimiz mantık ve üslubu kullanmaktan sakınmalıyız.

İslamofobi üzerine oldukça geniş bir literatürün oluştuğuna işaret edilmişti. Bu literatürün önemli bir kısmı Batılılar diğer bir kısmı ise Müslümanlar tarafından

ortaya konmuştur. Batılıların zihninde İslamofobinin yüzyıllara dayanan bir geçmişi olduğu, bir bilinçaltı sorunu olduğu, yaptıkları çalışmalarda da açık veya kapalı bunun bir şekilde yansıdığı bilinmektedir. Buna mukabil Müslümanlar tarafından yapılmış olan çalışmaların da savunmacı bir yaklaşımla kaleme alındığı görülmektedir. Daha ziyade Batının çok kültürlü bir geçmişi olmadığı, İslam'a karşı önyargılı olduğu, aslında çok köklü bir geçmişi olan bu korkunun 11 Eylül sonrası ısıtılarak suni bir gündem şeklinde tüm dünyaya servis yapıldığı, medyanın da bu bağlamda çok önemli bir rol oynadığı belirtilen bu çalışmalarda Batı dünyasında gözlenen İslamofobinin mahiyeti ve ortaya çıkışı ile ilgili son derece aydınlatıcı bilgilere ve yorumlara yer verilmekle birlikte böyle bir korkunun oluşumundaki sebeplerin tek yanlı ele alındığı ve Müslümanların sorumluluk düzeylerinin çok fazla sorgulanmadığı görülmektedir. Oysa İslamofobi gibi köklü bir geçmişe dayanan ve son derece karmaşık bir olgunun tek taraflı açıklanması oldukça güçtür. Her toplumsal olay ve olgu gibi, İslamofobinin de çok çeşitli sebepleri olabileceği gerçeği göz önüne alındığında tek sebebe bağlı açıklamaların indirgemecilik (reductionism) ile nitelenmesi kaçınılmaz olacaktır. Dolayısıyla söz konusu olgunun anlaşılması açısından hem Batılıların hem de Müslümanların tutum ve davranışları bir arada değerlendirilmelidir.

E. Erkan: Medya araçlarının popüler kültürü yeniden üretmesi bağlamında İslamofobi kavramını nasıl değerlendiriyorsunuz. Özellikle kültür endüstrisi kavramı çerçevesinde değerlendirirsek, medya araçlarının bireylerin kültürel değerlerini şekillendirmedeki rolü hakkında ne düşünüyorsunuz?

M. Kirman: İslamofobi kavramı, yeni olmakla birlikte kısa zamanda Batı aydınları ve medyasının adeta tutkusu olmuş ve Hristiyan Batı dünyasında oldukça geniş bir popülarite kazanmıştır. Bu noktada Avrupa ile Amerika arasında İslamofobi konusunda sadece bir coğrafi farklılık söz konusudur. Bir diğer ifadeyle, son yıllarda sadece kıta Avrupası ve Kuzey Amerika ülkelerinde değil, tüm dünyada yaygınlaşarak küresel bir olgu haline gelen terör ve şiddet olaylarını İslam ve Müslümanlar ile eşitleyen ve her tür hakaret ve tahrik içeren tutum ve davranışlar büyük bir kriz dalgası oluşturmuş gözükmektedir. Medya veya kitle iletişim araçları her toplumsal meselede olduğu gibi bu meselede de çok önemli rol oynamaktadır. Bilindiği gibi küreselleşmenin, daha doğrusu küreselleştirmenin en önemli enstrümanlarından biri kitle iletişim araçlarıdır. Gazete, radyo, sinema, tiyatro gibi kitle iletişim araçları, günümüzde ise özellikle internet ve sosyal medya kültür endüstrisinin en önemli ve hatta vazgeçilmez araçlarıdır.

E. Erkan: Batı dünyasında yapılan araştırmalarda İslamofobi algısında artış yaşandığı görülmektedir. Sorun, algı meselesinin ötesinde zaman zaman şiddet eylemlerine de dönüşebilmektedir. İslamofobi uluslararası ilişki ve siyaseti nasıl etkilemekte ve gelecek açısından ne gibi sonuçları olabileceğini düşünmektesiniz?

M. Kirman: Batı dünyasında bir kimlik krizi yaşanmaktadır. İslamofobi de yaşanan bu kimlik krizi karşısında politika üreticilerin ve karar alma mekanizmasında yer alanların bir projesi olarak değerlendirilebilir. Hristiyanlığın ciddi bir biçimde erime ve yok olma sürecine girdiği, ateizmin taraftarlarının ve sesinin her geçen gün yükseldiği Batı dünyasında İslamofobi bir projedir. Neyin projesidir? Batı toplumlarında insanların Hristiyanlıktan uzaklaşmasının, ateizme yönelmesinin durdurulabilmesi için İslamofobi yegâne çözüm yolu olarak görülmektedir. Bir diğer ifadeyle, bu proje vasıtasıyla Batı insanına, bir anlamda, *“Rahat ve konforlu bir hayat yaşıyorsunuz ama sizi siz yapan dininizden, kültürünüzden, kimliğinizden uzaklaşıyorsunuz, nüfusunuz da hızla azalıyor ve kaçınılmaz bir sona doğru gidiyorsunuz. Oysa Müslümanlar öyle değil, yakın gelecekte onların egemenliği kaçınılmaz. Aklınızı başınıza alın.”* şeklinde mesaj verilmek isteniyor. Bu yönde bir algı operasyonu yapılıyor. Atalarımızın *“bir adama kırk gün deli dersin deli olur”* sözünü önemine binaen hatırlamamız gerekmektedir. Kitle iletişim araçlarında İslam ile korku ve şiddeti, Müslümanlar ile silahı ve teröristi kırk kere bile değil, birkaç kez yan yana göstermek, teşhir etmek yeterli olmaktadır. Böyle bir algı oluşturduktan sonra sosyal, kültürel ve ekonomik alanı, iç siyaseti, uluslararası ilişkileri bu algı çerçevesinde dizayn etmeye yönelik talep canlandırılmaktadır.

E. Erkan: **Öteki ile sağlıklı bir ilişki kurulması açısından gerek bireysel, toplumsal ve gerekse de kurumsal düzeyde, ilişkinin her iki tarafına düşen sorumluluklarımızın neler olduğunu düşünüyorsunuz?**

M. Kirman: İslam'ın ve Müslümanların başta Avrupa olmak üzere tüm dünyadaki varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Avrupa'da yaşayan ve önemli bir kısmı Avrupa Birliği vatandaşlığı alan Müslüman kökenli vatandaşların toplam nüfusu birçok Avrupa ülkesinden daha fazladır. İslam artık Avrupa'dadır ve Avrupalıdır. Çok kültürlü bir geçmişi, bir tecrübesi olmayan Avrupa bu gerçeklerle yaşamayı öğrenmek durumundadır. Bir diğer ifadeyle, kültür, din, kimlik, yurttaşlık gibi konularda daha empatik bir yaklaşım içerisinde olma noktasında Batılılara önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Bununla birlikte Müslümanlara da önemli görev ve sorumluluklar düşmektedir. Zira içinde bulunduğu toplumla iletişim kuramayan, sessiz ve edilgen bir konumda kalan siyasal ve demokratik haklarını kullanarak meşru kanallarla yönetim mekanizmalarına katılmayan toplulukların kaçınılmaz olarak dinî veya etnik kimliklerine yaslanarak şiddet içeren bir dil kullanacağı açıktır. Bugün İslamofobiden en çok rahatsızlık duyan Avrupalı Müslümanların bu gerçeğin farkında olmaları ve gereğini yapmaları gerekmektedir. Aksi takdirde marjinalleşecekleri ve Batılı muhataplarında İslamofobik tutumların oluşmasına veya güçlenmesine istemeyerek de olsa katkı yapacakları söylenebilir. Bu kapsamda Müslümanların bir *“imaj restorasyonu”*na gitmeleri kaçınılmazdır.

İslamofobinin yeni icat edilmiş bir kavram olduğunu ifade etmiştik. Özellikle 11 Eylül 2001 sonrası dönemde İslam'ın şiddet ve terör dini olduğu, Müslümanların da eli silahlı birer terörist olduğu şeklinde bir algı yaratılmıştı ve Müslümanlar

ötekileştirilmişti. Aslında Batı dünyasında İslam'a ve Müslümanlara yönelik algı hiçbir zaman sağlıklı bir şekilde oluşturulmamıştır. Fakat hemen belirtilmesi gereken bir husus vardır ki, o da şudur: 11 Eylül sonrası İslam'ı ve Müslümanları topyekûn ve ölçsüz biçimde ötekileştirirken kısa bir süre sonra bir hususun altının çizilmesi ve dolayısıyla daha sağlıklı bir bakış açısı oluşturulması sürecine girilmişti. Bu sürecin ana çizgisi; İslam'ın tek bir yorumu olmadığı, Müslümanların zannedildiği gibi homojen olmadığı, bu çerçevede özellikle Türk Müslümanlığının gerçek anlamda bir istisna oluşturduğu şeklinde ifade edilebilir. Bu konuda bir yazımda³ da belirttiğim gibi, "*Türk Müslümanlığı*" öne çıkarmak gerekir. Nedir bu Müslümanlık, nasıl bir din anlayışıdır? "*Türk Müslümanlığı*" İslam'ı bir din olarak sade, basit, açık ve duru bir şekilde algılayan ve onu gösterişsiz yaşamaktır. Bu, ayakları Anadolu Türk-İslam medeniyetinde, akli evrensellikte olup bütün insanları kucaklayan bir İslam anlayışıdır. Ötekine hoşgörülü, cami ile havranın ve kilisenin bir arada bulunmasından rahatsız olmayan, gocunmayan, kendinden emin, hoşgörülü bir din anlayışıdır. Bu, İslam'ı başkalarına karşı kin ve düşmanlık aracı yapmayan, "daha az siyasi, daha çok barışçıl" bir din anlayışıdır. Bu, İslam ümmetinin yıkıldığı yerden kalkmasını sağlayacak dinamizmi bünyesinde barındıran bir din anlayışıdır. İslamî terminoloji ile ifade etmek gerekirse, Maturidi ve Hanefi gelenektir. Bu gelenekte Müslüman tipi, İslam'ı din, kültür ve geleneğin bir bileşimi olarak algılayan; ibadet, ayin, tören, kutsal gün ve gecelere büyük önem veren; farklı din mensuplarının değerlerine ve inançlarına saygılı ve seküler bir hayat tarzını model alan; akla ve bilime büyük önem veren; İslam'ın savaşa, cihatla değil, barışçıl bir şekilde anlaşılması ve yayılmasının ve nedeni ne olursa olsun şiddet ve savaşı önlemeye yönelik gösterilen her tür çabayı cihat olarak gören; bu yüzden Kur'an ve Sünnet'e göre İslamî bir devlet kurma taraftarı olan radikal ve fundamentalist gruplara fazla itibar etmeyen kimseler olarak tanımlanır. Günümüzde aslında İslam'a karşı korku ve düşmanlık bir anlamda "*Türk Müslümanlığı*"na karşı yürütülen bir proje olarak değerlendirilebilir. İlginç olan şudur ki, günümüzde bu din anlayışının temellerini sarsacak bazı tehditlerin ve mekanizmaların devreye sokulmuş olduğu ve bu yönde belli bir aşama kaydedildiği yönünde bazı önemli gelişmeler de gözlenmektedir.

E. Erkan: Röportaj teklifimizi kabul ettiğiniz ve zaman ayırarak değerli görüşlerinizi bizimle paylaştığınız için teşekkür ederim.

³ M. Ali Kirman, "Küresel Bir Model Olarak Türkiye ve Türk Müslümanlığının İmkânı", KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(2), 2003, s. 53-68.

A Conversation of Islamophobia*

Mehmet Ali KİRMAN*

Erol ERKAN*

E. Erkan: Islamophobia is a new concept that emerged in the 1980s. It is defined in various forms. How do you define and assess this concept from a sociological perspective?

M. Kirman: Islamophobia consists of two different concepts: Islam and phobia. Islam is derived from the base of "silm" meaning peace, and it is conceptually the name of the religion revealed to Prophet Muhammad in 610. In fact, it can be regarded as the common name for all religions covering the period between the births of Adam and Muhammad. Phobia is originally a Greek term that is derived from Phobos, the God of Terror in Greek mythology. Accordingly, Islamophobia means the fear felt toward Islam. However, in its general sense, it can be defined as the *irrational* fear felt toward Islam and Muslims and a phobia. The term irrational should be underlined here because fears contain a sense of subjectivity that cannot be grasped through rationality. Moreover, this fear was once in the form of fearing, avoiding or disliking Islam and Muslims, but it has become concrete in time and turned from an irrational element to a concept arising from the entirety of various discourses, attitudes and behaviors. As I noted in an article of mine, Islamophobia now reflects the opposition, differentiation and hostility against Islam. In this case, Islamophobia should be reflected properly. Anti-Islamism, i.e. anti-Islam or hostility against Islam, should be used to define the concept of Islamophobia better. Although Islamic fundamentalism and radical Islamist trends are reflected as the visible reasons of displaying Islamophobic attitudes and behaviors, the main target is Islam itself¹. To prevent any misunderstandings here, I should note that we do not approve of the radical and fundamentalist movements regarding Islam as a political ideology rather than as a religion.

---

* This paper is the English translation of the study titled "İslamofobi Üzerine Söyleşi" published in the 6th issue of *İlahiyat Akademisi*. (Mehmet Ali KİRMAN, "İslamofobi Üzerine Söyleşi", *İlahiyat Akademisi*, sayı: 6, 2017, s. 197-202.) The paper in Turkish should be referred to for citations.

* Prof. Dr., Çukurova University, Faculty of Divinity, Academic Member.

* Asst. Assoc. Prof. Dr., Gaziantep University, Faculty of Divinity, Academic Member.

¹ See: M. Ali Kirman, "İslamofobinin Korkudan Düşmanlığa", in: *Günümüz İslam Toplamları ve Problemleri*, Akademi Titiz Yayınları, İstanbul 2015, p. 91-112.

From a sociological point of view, it can be said that the concept of Islamophobia that is believed to be a psychological issue is based on a rooted sociological issue. Thus, psychological and sociological studies were and are conducted in this regard. Although Islamophobia is known as a concept that has been included in the global literature to reflect a new and global case in the last 30 years, there may be two objections in this regard. The first objection is based on the question of whether this concept or issue arose by itself or was generated artificially. The second objection is that this case or issue may not be new, and the roots may be dated to an earlier period. This neglected or missed aspect of the case should be reviewed regarding social sciences.

E. Erkan: What sort of factors and processes are effective in generating such a concept for Muslims and Western countries?

M. Kirman: As we both noted, Islamophobia arises from a production. However, a couple of reasons can be mentioned for this production, that is also the case for other productions. Perceptions, prejudices, fears, concerns and obsessions toward the others do not emerge suddenly or emerge for a reason. Thus, Islamophobia of the West is regarded as a subjective issue that is supported by various reasons including social, political, cultural, historical and religious aspects.

As I noted in an article, I wrote with an objective and scientific attitude, which was cited by many², factors and processes causing the emergence of Islamophobia to focus on two main points: *Western* or *external* reasons arising from the perceptions of Islam, rather than the religion itself, i.e. developing without any relation to Islam and Muslims; and *eastern* or *internal* reasons arising from the Muslims. The external reasons include the conflicts between Islam and Christianity, collective memory and stance of Westerners, Islamic image in Western countries, racism, xenophobia, discrimination, orientalism, media-policy, visibility of Islam in the West, and the identity issue suffered by Western societies. However, the internal reasons include Muslims' indifference to Westerners who show interest to the languages and cultures of other societies and therefore a relevant communicational issue, organizations against the Western societies despite living in their countries for years, and once again, being indifferent to their representation as an organized public by Western societies. In other words, Muslims are not that innocent in this issue.

---

² M. Ali Kirman, "İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?", İslami Araştırmalar Dergisi, 2010, v. 21, i. 1.

E. Erkan: What are the pros and cons of Islamophobia from the perspective of anthropological sciences? Do you support the use of this concept of recommending any other term considering the pros and cons from your perspective?

M. Kirman: As we mentioned before, this concept lost its innocence or quality of representing an innocent concept. It turned into a movement opposing Islam or hostility toward it. It should be stressed that Islamophobia is a properly planned project. It should not be regarded as a scientific or real concept. As known to all, John Esposito asks in *The Islamic Threat: Myth or Reality*, whether Islamic threat is real or a false concept. From the same perspective, it is fair to state that Islamophobia is just a myth or a fake topic of agenda created to catch attention. The point to be reflected here is that attention should be paid even while discussing this issue because concepts should be used properly in the right points. Even saying "Islamophobia is a virtual reality" may indicate that the topic has reality even if it is virtual. Therefore, if Muslims use this properly planned concept, the negative perception toward Islam is made concrete. A point to be mentioned regarding the question "*what can be done in this issue?*" should be indicated here. Muslims should write and publish studies more than those reflecting Islam along with the concepts of violence, terror, fear, hatred and others. In other words, studies that may be entitled *Islamophilia*, *Islamic Love* or *Islam and Biophilia* i.e. Islam and love for creatures.

E. Erkan: People object to the belief Islam reflects living in peace along with others with a pluralist approach by using the concepts of Islam and phobia. Moreover, an essentialist definition is made by neglecting the daily differences of a religion followed by more than 1,5 billion people and reducing the level of Islam to a single comment. How do you assess these as a sociologist?

M. Kirman: That is true. People make such assessments. The objection in this regard is shown regarding Islam and Muslims homogeneously. Thus, the aim here is to say, "There may be certain Muslim people who may evoke fear and hatred, but they do not represent all Muslims as the majority do not do so." However, the point that should not be missed with the same logic is that the Westerners are not homogeneous. The questions "What is meant by West? Europe or Northern America?" and "Who are Westerners?" await to be answered. I would like to stress that we should criticize ourselves. We should avoid using the logic and style we criticize.

It was noted that a broad literature was formed regarding Islamophobia. A significant part of this literature was produced by Westerners, while the other part was formed by Muslims. Westerners believe and show that Islamophobia dates back to early periods and that it is a subconsciousness issue clearly or secretly through their studies. Accordingly, studies by Muslims have a defensive approach. These studies indicate that Western countries do not have a multicultural past, that

they are prejudiced against Islam, that this fear with a rooted ground was just made a topic of agenda once again after 9/11, and that the media has an important role in this regard. The above-mentioned studies also have enlightening details and comments about the characteristics and emergence of Islamophobia, but it is clear that the reasons in this regard were reviewed from a single perspective and that Muslims' responsibilities were not questioned that much. However, it is difficult to explain Islamophobia that has a rooted past and that is a complicated concept from a single perspective. Just like every social incident and concept, considering the fact that Islamophobia has various reasons, it is inevitable to explain certain explanations based on a single reason through reductionism. Therefore, the attitudes and behaviors of both Westerners and Muslims should be assessed collectively to understand this issue.

E. Erkan: How do you assess Islamophobia in regard to the reproduction of popular culture by media instruments? What do you think about the role of media instruments in shaping the cultural values of people if we review Islamophobia in relation to the concept of the culture industry?

M. Kirman: The concept of Islamophobia has become the passion and point of interest for the Westerners despite being a new concept, and it has become popular in the Christian Western countries. There is a geographical difference between Europe and America regarding Islamophobia. In other words, all kinds of insulting and provocative attitudes and behaviors that equate terrorism and violence with Islam and Muslims, which have become a global phenomenon not only in continental Europe and North American countries in recent years but all over the world, have caused a great wave of crisis. Media or mass communication instruments play a key role in this issue, that is also the case for all social topics. As known to all, one of the most important instruments of globalization is mass communication instruments. Newspapers, radio, cinema, theatre, and particularly internet and social media are the most important and irreplaceable concepts of culture industry.

E. Erkan: The perception of Islamophobia seems to have increased according to the Western studies. The issue occasionally turns into violent acts. How does Islamophobia affect international relationships and policies, and how will it result in the future?

M. Kirman: There is an identity crisis in the Western world. In this regard, Islamophobia may be regarded as a project of those who take part in the decision-making mechanism of policymakers against this crisis. Islamophobia is a project in the Western world where Christianity has been seriously losing its influence and atheism supporters have been raising and increasing their ideas every passing day. What is this project related to? Islamophobia is regarded as the sole solution for preventing Western people from deviating from Christianity and focusing on atheism. In other words, the message *"You have a comfortable life, but you deviate from*

the religion, culture or identity that makes you whoever you are. Your population is decreasing, and you are going for an inevitable end. However, Muslims are not like this. They will inevitably dominate in the near future. Pull yourselves together." is given to them. There is perception management in this regard. The importance of the phrase "One becomes crazy if you say so for 40 days" should be reflected here. Indicating Islam, along with fears and violence and showing Muslims together with weapons and terrorism just for a couple of times, is enough for the supporters of Islamophobia. After forming such a perception, the demand for designing social, cultural and financial fields, internal policies and international relationships along with this perception, is revived.

E. Erkan: What are the personal, social and institutional responsibilities of both sides to establish a proper relationship with one another?

M. Kirman: The presence of Islam and Muslims in the whole globe, particularly in Europe, is an undeniable fact. The total population of Muslim people who live in Europe and are the citizens of the European Union states is higher than that of many European countries. Islam is now in Europe and European. Europe, with no multicultural past or experience, must learn to live with these facts. In other words, Westerners have important duties and responsibilities in terms of showing a more emphatic approach to the concepts of culture, religion, identity or citizenship. However, Muslims have important responsibilities, too. It is clear that social groups that cannot communicate with the society, that are silent and passive, and that do not participate in administration mechanisms through legitimate channels by using the political and democratic rights will inevitably isolate themselves to their religious or ethnical identities and use a violent language. European Muslims who are concerned with Islamophobia should be aware of this fact and do what is necessary. Otherwise, it can be said that they will be marginal and deliberately or accidentally contribute to the process of forming or strengthening Islamophobic attitudes. Accordingly, it is inevitable for the Muslims to go for an image restoration process.

As I noted earlier, Islamophobia is a newly generated term. The belief that Islam is a religion of violence and terror, and Muslims are terrorists with weapons, was generated particularly after 9/11, and Muslims were marginalized. In fact, the perception toward Islam and Muslims has not been properly generated in the Western world. However, the point to be reflected here is that after 9/11, people totally and abnormally marginalized Islam and Muslims, but then they made certain emphases and aimed to form a more proper perspective in this regard. The main aspect of this process is that Islam does not consist of a single comment, that Muslims are not homogeneous contrary to beliefs, and that Turkish Muslims reflect an exemption in this regard. As I noted in a relevant article of mine³, "*Turkish Islam*"

---

³ M. Ali Kirman, "Küresel Bir Model Olarak Türkiye ve Türk Müslümanlığının İmkânı", KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(2), 2003, p. 53-68.

should be emphasized. What is this Turkish Islam? It is living Islam as a simple, clear and pure religion, away from flamboyance. This is an Islamic conception reflecting physical presence in Turkish-Islamic states and ideological presence in the entire globe. It is a concept of people who are tolerant to the others, who have no problems with the coexistence of mosques, synagogues and churches, and who are self-confident. This concept reflects a religious approach that does not use Islam as the instrument of greed and hostility toward others, indicating the mentality of "fewer politics, more peace". This ideology contains the dynamism that enables Islamic nations to get up once again. In Islamic terms, these are the Maturidi and Hanafi traditions. In this tradition, Muslims are defined as the people who perceive Islam as a combination of religion, culture and traditions, who value prayers, rituals, sacred days and nights, who respect the values and beliefs of the followers of other religions and take the secular lifestyle as a model, who value ideology and science, who regard the efforts that are made to ensure that Islam is understood and spread from a peaceful perspective and that violence and conflicts are prevented as a jihadist activity, who support founding an Islamic government based on Quran and Sunnah, and who disapprove radical and fundamentalist groups. The fear and hostility against Islam can be regarded as a project conducted against "*Turkish Islam*". The interesting point here is that there are certain incidents reflecting that certain threats and mechanisms which will shake the roots of this religious concept have been enabled and that certain progress has been made in this regard.

E. Erkan: Thank you for accepting our interview request, indicating your valuable ideas and sparing your time for us.

الحوار عن الإسلاموفوبيا*

أجرى الحوار: د. أرول أركان

أ.د. محمد علي كرمان

جامعة غازي عنتاب - كلية الإلهيات

جامعة هيتيت - كلية جكور اووا

د. أرول أركان: مصطلح الإسلاموفوبيا قد ظهر حديثاً في الثمانينات، فلذلك يُعرف بتعريفاتٍ مختلفة؛ فكيف تعرّفه أنت؟ وكيف تقيّمه من ناحية علم الاجتماع؟

أ.د. محمد علي كرمان: مصطلح إسلاموفوبيا يتكون من كلمتين، هما: الإسلام والفوبيا. أما الإسلام: ففي اللغة مشتق من السلم، ويعني السلام. وفي الاصطلاح اسم دينٍ أُرسِل إلى سيدنا محمد في عام ٦١٠ من الميلاد. وقد يعبر عن ذلك بأنه اسم مشترك لجميع الأديان السماوية من زمن سيدنا آدم إلى سيدنا محمد. وأما كلمة فوبيا فأصلها يوناني، وهي اسم لإله الرعب في أسطورة يونانية. إذاً كلمة إسلاموفوبيا تعني رعب الإسلام. وفي الاصطلاح قد يُعرف ب: الخوف أو الرعب من دون مبرر من الإسلام والمسلمين في عالم الغرب. ويجب أن نضع خطأً تحت كلمة (من دون مبرر) في التعريف. لأن هذا الخوف ذاتي وغير مفهوم بالعقل والمنطق في العادة. وهذا الخوف كان خوفاً ورهاباً وتباعداً عن الإسلام والمسلمين، ثم دخل إلى عملية التجسد، فتحول إلى مفهوم يتكون من الكلام والتعامل وأخذ الموقف بسبب الخوف. الإسلاموفوبيا كما بيته في مقالة أخرى لي صار مصطلحاً يفيد التمييز والعدوان ومعارضة المسلمين مستنداً إلى الخوف من الإسلام. إذاً يجب أن يصحح اسم إسلاموفوبيا. كي نعرف مفهوم الإسلاموفوبيا بشكل أفضل يجب أن نستخدم بدل الخوف من الإسلام: مكافحة الإسلام؛ أي معارضة الإسلام، أو بشكل أوضح معاداة الإسلام. لأنه وإن شكلت الأصولية الإسلامية أو الحركات الإسلامية المتطرفة سبباً ظاهراً للإسلاموفوبيا إلا أن من الواضح أن الهدف منه الإسلام نفسه^(١). وكما لا يفهم ما قلنا خطأ، لابد من التنبيه بأننا لا نبرر الأصولية الإسلامية ولا الحركات الإسلامية المتطرفة ولا يجب أن يفسر هذا من كلامنا.

ويمكننا القول إذا نظرنا إلى هذا الموضوع من منظور علم الاجتماع: إن وراء الخوف من الإسلام والمسلمين -وهو خوف نفسي على الأرجح- أصل اجتماعي عميق، وهناك بحوث عدة في هذا الموضوع من جاني علم النفس وعلم الاجتماع، وما زالت تجرى بحوث عديدة. ويعترض على مقولة «إن الإسلاموفوبيا

* وهذه هي الترجمة العربية للدراسة بعنوان "İslamofobi Üzerine Söyleşi" التي نشرت في العدد السادس من مجلة الإلهيات الأكاديمية. (محمد علي كرمان، الحوار عن الإسلاموفوبيا، الإلهيات الأكاديمية، ٢٠١٧، العدد: ٦، ص ١٩٧-٢٠٢). من الواجب أن يستند في الإقتباس إلى المقالة التركية.

مصطلح جديد بدأ يستخدم منذ ثلاثين سنة تقريباً من وجهين؛ أولهما يتركز على تساؤلات: هل ظهرت هذه المشكلة وحدها أم هي مشكلة مصنوعة، وثانيهما: يمكن إرجاع هذا المفهوم أو المشكلة إلى جذور قديمة وهي ليست مسألة جديدة. ولا بد من استعراض هذا القسم خاصة، وهو غالباً يهمل ويغيب عن الأذهان.

د. أرول: ماذا تقول في تأثير المسلمين والعالم الغربي في إنتاج مصطلح الإسلاموفوبيا؟

أ.د. كرمان: كما أكدنا قبل قليل أن مصطلح الإسلاموفوبيا مختلق مصنوع. ولكل صناعة أسبابها، كما لا تظهر الظنون على الآخرين والأفكار المسبقة والمخاوف والقلق والهواجس دون سبب. إذاً الإسلاموفوبيا الذي نلاحظه في العالم الغربي ليس ذاتياً فقط، بل يتغذى من جذور مختلفة؛ منها أسباب اجتماعية وسياسية وثقافية وتاريخية ودينية.

وكما أكدت في مقالة لي^(١)، كتبها بأسلوب علمي وكنت محايداً فيها، ولأجل ذلك كانت المقالة مصدراً في كثير من البحوث العلمية، أكدت أن العناصر التي تؤدي إلى مفهوم الإسلاموفوبيا يمكننا أن نجعلها في خطين أساسيين. أولهما منشؤه الغرب؛ وهو بسبب فهمهم للإسلام. وهو يتطور مستقلاً عن المسلمين، وهو ما نسميه بالسبب الخارجي الغربي. وثانيهما سبب داخلي شرقي، ومنشؤه المسلمون أنفسهم. وتعد المقارنة بين الإسلام والمسيحية والذاكرة الجماعية أو الأحيلة الغربية وصورة الإسلام في الغرب والعنصرية وكرهية الأجانب والتمييز والاستشراق والإعلام والسياسة ومظهر الإسلام في الغرب إلخ... من الأسباب التي منشؤها الغرب. ومن بين الأسباب التي تعود للمسلمين مشكلة اللامبالاة وعدم تواصل المسلمين مع المسلمين مقابل اهتمام الغربيين بلغاتهم وثقافتهم ومجتمعاتهم. ورغم أن المسلمين يعيشون في المجتمعات الغربية يلاحظ أن المسلمين ليسوا معصومين في موضوع الإسلاموفوبيا.

د. أرول: ما الخصائص الإيجابية والسلبية لمصطلح إسلاموفوبيا في تقييم العلوم الاجتماعية، هل تؤيد

استخدام هذا المصطلح أم تنصح باستخدام مصطلح آخر؟

أ.د. كرمان: كما أكدنا سابقاً، فقد هذا المفهوم الآن براءته، ولم يعد خوفاً من الإسلام، بل تحول الآن إلى معاداة الإسلام. وتجدر الإشارة إلى أن إسلاموفوبيا هو مشروع أنتج بطريقة مدروسة. وليس من الضروري أن نعتبره مفهوماً علمياً أو واقعياً. كما هو معروف، جون إسبوزيتو ألف كتاباً عن الإسلاموفوبيا سماه «التهديد

M. Ali Kirman, "İslamofobinin Kökenleri: Batılı mı Doğulu mu?", İslami Araştırmalar Dergisi, 2010, (٢)

الإسلامي: أسطورة أم واقع؟ وتساءل فيه: هل التهديد الإسلامي أسطورة أو حقيقة؟ وبنفس المنطق يمكن القول إن قضية الإسلاموفوبيا ليست حقيقية، إنما هي خرافة أو أسطورة أو أجندة مصطنعة. النقطة التي يجب التأكيد عليها هنا هي ضرورة الانتباه في مناقشة هذه القضية، ويجب استخدام المفاهيم بشكل صحيح. فمثلاً لو قلنا «الإسلاموفوبيا هو حقيقة افتراضية» لاحتل قولنا أن هناك بعداً حقيقياً في الإسلاموفوبيا، وهذا غير صحيح. ولهذا السبب يكون استخدام المسلمين لهذا المصطلح يجسّد التصور الإسلامي السلبي الذي له جذور تاريخية في الغرب. من المفيد، إجابة عن سؤال «ما الذي يمكن عمله في هذا الصدد؟» أن نقول: يجب على المسلمين أن ينتجوا ويكتبوا وينشروا أكثر من الأعمال الموجودة فيما يتعلق بالعنف والإرهاب والخوف والكراهية والأمور الأخرى، فمثلاً يمكن أن يُدرَس حب الإسلام أو الإسلام وحب المخلوقات وغيره.

د. أروول: ما نراه من اقتران كلمة الإسلام بالخوف جنباً إلى جنب هو مناقض لكون الإسلام دين سلام، ومن ناحية أخرى حصر تعريف الإسلام بمنهج مذهب واحد، وكأنه هو حقيقة الإسلام بغض النظر عن حقيقة وجود فروق كثيرة بين المذاهب الإسلامية، وكون عدد المسلمين يزيد عن مليار ونصف، ما تقييم حضرتك لهذه الظاهرة كأستاذ علم الاجتماع؟

أ.د. كرمان: هكذا يقولون، نعم، نعترض على إظهار المسلمين كفتنة واحدة، قد يكون بين المسلمين أناس ينشرون الخوف والكراهية، ولكن هؤلاء لا يمثلون الأكثرية، وفي الوقت نفسه علينا أيضاً ألا نقع في المشكلة نفسها؛ فلا يسعنا أن نقيم الغرب وكأن سكانه كلهم أصحاب فكرة واحدة. وما المقصود من الغرب اليوم، أهو قارة أوروبا أم أمريكا الشمالية؟ نتساءل من هم؟

قد أشرنا سابقاً إلى أن هناك أدبيات واسعة حول الإسلاموفوبيا، فأكثر هذه الأدبيات من صنع الغرب والأخرى من صنع المسلمين. ونعلم أن ما وراء فكرة الغرب في أدبياتهم حول الإسلاموفوبيا يرجع إلى مشكلاتهم مع الإسلام في وعيهم الباطني. نلاحظ ذلك في إشاراتهم وعباراتهم. في مقابل هذه الظاهرة نجد أن المسلمين قد كتبوا في هذه القضية للدفاع عن دينهم مرتكزين على نقاط منها: إن الغرب ليس لديه تعدد ثقافي، ولديه فكرة مسبقة على الإسلام، ويرجع خوفه من الإسلام إلى الماضي للغاية بينما يتم تصويره للعالم بأسره كأجندة مصطنعة بعد أحداث ١١ سبتمبر، وذلك أدى إلى عدم بحث المسلمين عن مسؤولياتهم في ترويح الإسلاموفوبيا. وفي الحقيقة إن تبيين مصطلح معقد له أصول تاريخية مثل الإسلاموفوبيا صعب للغاية.

ولا بد من القول: إن أي بحث حصر أسباب الإسلاموفوبيا في سبب واحد هو بحث اختزالي، ولهذا فإن فهم هذه الظاهرة لا بد فيه من تقييم مواقف الغرب والمسلمين في آن واحد.

د. أرول: ما تقيمكم لمصطلح إسلاموفوبيا في إطار تجديد أدوات الإعلام للثقافة الشعبية، وفي إطار مصطلح صناعة الثقافة؟ وما رأيكم في دور أدوات الإعلام في تشكيل القيم الثقافية لدى الأفراد؟

أ.د. كرمان: إن مصطلح الإسلاموفوبيا وجد له شعبية واسعة في العالم الغربي المسيحي بما أنه مصطلح جديد. ولا فرق في ذلك بين أوروبا وأمريكا غير الفرق الجغرافي. وبعبارة أخرى إن التطرف والإرهاب وما شابه ذلك من المصطلحات أصبحت تلفظ مقترنة بالإسلام والمسلمين، وذلك بدأ ينتشر في العالم في الأيام الأخيرة وهذه الظاهرة كونت موجة أزمة. والإعلام والصحافة يقومان بدور مهم في ذلك، فإن للصحافة والإذاعة والسينما والمسرح وما شابه ذلك من وسائل التواصل الاجتماعي مثل الإنترنت أدوات مهمة في صناعة الثقافة.

لابد من أن هناك خللاً في هوية العالم الغربي. في هذا الخلل تجد الإسلاموفوبيا ووراءه دوافع سياسية من أصحاب القرار بأهداف معينة. بدأت المسيحية بفقدان هيبتها، وبدأ طور اختفائها بشكل جدي. الفكر الملحد وأتباعه تعلقوا أصواتهم أكثر ضمن مشروع الإسلاموفوبيا. مشروع ماذا؟ إبعاد المجتمع الغربي عن المسيحية، واستخدام الإسلاموفوبيا كطريقة لجر المجتمع الغربي إلى الفكر الإلحادي. وكذلك الإنسان الغربي بواسطة هذا المشروع يتم توجيه رسالة إليه مضمونها «أنتم تعيشون في رفاية وراحة تامة ولكنكم تبتعدون عن دينكم وثقافتكم وهويتكم. إن أعدادكم تتناقص وإذا بقيتم على هذه الحال فمصيركم محتوم لا مهرب منه. انظروا إلى المسلمين. إنهم ليسوا كذلك. وقريباً سيحكمون، وسوف يسيطرون على الأمور، ولا مفر من ذلك، افهموا هذا الأمر وارجعوا إلى عقولكم». إذاً فهذا مشروع فكري له أهدافه. وأجدادنا يقولون: «إذا قلت لشخص أنت مجنون لأربعين يوماً فسيصبح مجنوناً حتماً».

إنهم يستخدمون طرقاً مختلفة ليصلوا إلى الجموع ويظهروا أن الإسلام حيث التخويف والتدمير. ليس فقط أربعين مرة بل يظهر ونهم مراراً وتكراراً إذ يتم الأمر جهراً. بعد هذا سيكون المجتمع وعاداته وتقاليده والبعد الاقتصادي والسياسة الداخلية والعلاقات الخارجية تحت حكم هذا الفكر الذي سيصمم ويقوم من بعدها بتحقيق أهداف ومتطلبات معينة.

د. أرول: ماذا عن إقامة علاقات سلمية وإن كان على المستوى الفردي أو المجتمعي أو حتى على المستوى المؤسسي، هذه العلاقات ماذا ينتج عنها من متربات ومسؤوليات على الطرفين، ما آراؤكم؟

أ.د. كرمان: عليهم أن يفهموا أولاً، وعلى رأسهم أوروبا، أن الإسلام والمسلمين لهم مكانة ووجود

في هذه الدنيا وحقيقة لا يمكن تجاهلها. ففي أوروبا يوجد مسلمون يعيشون في دول الاتحاد الأوروبي حاصلون على جنسيتها بأصول مسلمة، وعددهم يزداد في كثير من الدول الأوروبية حالياً. الإسلام موجود في أوروبا وأصبح أوروبياً. الدول الغنية وذات الحضارة وليس لها تجربة مع هذه الواقعة عليها أن تتعلم التعايش والتأقلم مع هذا الأمر. ولنفهم من هذا أن الثقافة والدين والهوية والمواطنة أمور تقع مسؤولياتها وواجباتها على الغربيين تحت سقف ومنطلق عاطفي ووجداني أكثر. ولكن انقطاع هذا المجتمع عن سبل التواصل، حيث الصمت واستخدام الحقوق السياسية والديمقراطية والسلطة المشروعة بشكل سلبي، وكون المجتمع بعيداً عن هذه الأمور، كل هذا يجعلهم يستخدمون الهوية العرقية والدينية بلغة عنيفة بشكل واضح وصريح. اليوم على المسلمين الذين يعانون من الإسلاموفوبيا في أوروبا أن يعلموا هذه الأمور، وأن يقوموا بما يجب عليهم فعله. وعكس ذلك إن لم يفعلوا شيئاً فسوف يحدث التطرف حتى لو من دون قصد. وفي المحافل الأوروبية ستعلو مواقفهم وحججهم لتقوية الإسلاموفوبيا. ويمكننا أن نقول إنه سيزيد ذلك من تهجمهم أيضاً. وفي هذا الموضوع على المسلمين ان يقوموا بـ «إعادة إعمار الصورة الصحيحة» والمضي على هذا النحو.

لقد قلنا فيما سبق إنَّ الإسلاموفوبيا مصطلح مصطنع، خاصة بعد أحداث الحادي عشر من سبتمبر. فقد صوّر الإسلام على أنه دين عنف وارهاب، وصور كل مسلم على أنه إرهابي بيده السلاح. وبذلك يتم تشويه صورة المسلمين. في الحقيقة لم تصل وجهة النظر والصورة الصحيحة للمسلمين في العالم الغربي مطلقاً. ولكن هناك رؤية عليّ أن أبيتها. وهي كالتالي: بعد أحداث الحادي عشر من سبتمبر تم تشويه صورة الإسلام والمسلمين كلياً وبلا حدود بعد فترة قصيرة فقط. علينا أن نلاحظ هذا وأن نضع خطأً تحته لكي نرى الأمور بشكل أوضح وأكثر فعالية. إن أهم خطوة لهذه العملية هي: أن الإسلام ليس مذهباً واحداً، وأن المسلمين ليسوا كما يظنونهم وكما يظهر عنهم. وفي إطار هذا الموضوع يمكن أن نقول: إن المجتمع المسلم التركي هو مستثنى من كل هذا بشكل حقيقي. يوجد لدي مقال في هذا الموضوع، فقد كتبت في «الإسلام التركي» حيث تكلمت عنه أكثر⁽³⁾. ما هذا الإسلام؟ وما هذا المفهوم الديني؟

إن «الإسلام التركي» يرى الإسلام يحتوي على الشفافية والبساطة والثبات والصلابة والعيش مع هذه المبادئ من دون التظاهر بها. وهذا يمتد جذوره منذ القدم في الأناضول. ففكر إسلامي مبني على العولة والعالمية والترحيب بالإنسانية. الفكر الذي لا ينزعج من رؤية المسجد والكنيسة والمعبد جنباً إلى جنب، ولا يخرج بل

M. Ali Kirman, "Küresel Bir Model Olarak Türkiye ve Türk Müslümanlığının İmkânı", KSÜ İlahiyat (3)

.Fakültesi Dergisi, 1 (2), 2003, s. 53-68

يرحب بذلك، فهو مؤمن بنفسه. هذا الأمر يجعل الإسلام بعيداً عن الحقد والعدوانية لغيره «أقل نزاعاً، أكثر سلمية» هذا فكرٌ إسلامي سيجعل الأمة الإسلامية تنهض من جديد، وسيكسبها حركة مرنة ضد هذه الشبهات. وإذا أردنا أن نتحدث بالمصطلح الإسلامي (الماتوريدي والحنفي) فهي ثقافة. في هذه الثقافة يوجد شكل المسلم ودينه الإسلامي وثقافته وتقاليدته، حيث تجتمع في كتلة واحدة العبادة والشعائر والمراسم والأيام المقدسة وأهمية المستقبل واحترام معتقدات الآخرين والتعايش معهم وبناء شكل حياتنا على ذلك. إضافة إلى الاهتمام بالعلم والقدرات العقلية. فالإسلام ليس دين حرب وجهاد بل وضع اتفاقيات سلمية وعمل على نشر السلام والمثابرة مهما كان الثمن. والابتعاد عن العنف والحرب نراه جهاداً أيضاً. لهذا السبب لسنا مع من يقوم باستخدام القرآن والسنة النبوية الشريفة من الراديكاليين والمتطرفين لإقامة دولة مبنية على أسس إسلامية كما يزعمون. وهناك احتمال أن يقوموا بمشروع ضد مفهوم «الإسلام التركي» في هذه الأيام بدافع الخوف والكراهية. والشيء العجيب أنهم يستخدمون بعض الطرق والتهديدات لهدم جذور هذا الدين وهذا المفهوم، حيث بدأ مسار هذه التهديدات بالظهور، وشهدنا بعض الأمور التي تدل على أنها موجودة بالفعل.

د. أروى: نشكرك على هذه المقابلة وعلى إتاحة الفرصة لنا ومشاركتنا وجهات نظر.